

WSTĘP

Pomimo przeszkód z powodu choroby króla i szerzącego się w Koronie morowego powietrza, sejm zwołany został zgodnie z zapowiedzią królewską na koniec roku 1568 („czwartek po święcie św. Tomasza Apostoła”, 22 XII 1568 r.)¹. Jego podstawowe zadanie było jasno określone: „[...] iż według konstytucyj blisko przeszłego sejmku piotrkowskiego ten teraz przyszedł spójny sejm naprzód od uniej albo zjednoczenia Polaków z Litwą począć się ma, tedy Jego Królewska Miłość wszelakim staraniem [...] starać się z pilnością będzie, jakoby się temu za pomocą Bożą dosyć stało”². Król zwrócił się więc do sejmików, by obierały posłów z pełną mocą stanowienia. Sejmiki odbyły się w listopadzie i grudniu 1568 r.³

Sejm zebrał się w Lublinie 10 stycznia i obradował do 12 sierpnia 1569 r. Marszałkiem izby poselskiej został Stanisław Sędziwój Czarnkowski, referendarz koronny, poseł z województwa poznańskiego. Przebieg obrad jest nam znany z zachowanych diariuszy⁴.

Obie izby przyjęły za legacją królewską, iż główny przedmiot obrad stanowić będzie unia, a dopiero po jej zawarciu przystąpić będzie można do innych spraw. Powołano wprawdzie na początku kilkunastoosobową komisję dla ustalenia warunków negocjacji, ale dyskusja obejmowała cały sejm. Kiedy senatorowie litewscy 1 marca opuścili Lublin (i można było też sądzić, iż sejm, jako wspólny polsko-litewski, uległ zerwaniu), dokonana została inkorporacja („przywrócenie”) do Korony Podlasia, Wołynia i Kijowszczyzny. Ostatecznie panowie litewscy powrócili z początkiem czerwca do Lublina, podjęli obrady i 1 lipca akt unii został uchwalony.

Zgodnie z początkowym założeniem, przystąpiono następnie do dalszych prac. Inkorporowano Inflanty jako kondominium Korony i Litwy, określono stanowisko prawne Kurlandii i Semigalii. Uchwalono konstytucje oraz uniwersał poborowy, a jeszcze wcześniej — pierwsze i drugie wici. Jak na każdym innym sejmie, król sprawował sądownictwo, wydawał przywileje i podejmował inne decyzje⁵.

¹ Instrukcja na sejmiki powiatowe przed sejmem walnym koronnym lubelskim z 1 XI 1568 r., MK 101, AGAD, mkrf. 771, k. 186v.

² Ibidem, k. 187.

³ W. Konopczyński, *Chronologia*, s. 140.

⁴ *Diariusz sejmku lubelskiego*. Wyd. drukiem A.T. hr. z Kościelca wojewodzie Działyński (*Źródłopisma do dziejów unii*, cz. III, Poznań 1856). Źródło to zawiera m.in. instrukcję, daną posłowi królewskiemu do sejmiku w Proszowicach, instrukcje sejmikowe na sejm, rotę przysięg na unię senatorów i posłów (s. 198–200). Drukiem wydany został także: *Dziennik lublińskiego sejmu 1568–1569*, wyd. Michał Kojalowicz, Petersburg 1869. Por. też rękopisy: B. Nar. BOZ 857; AGAD, Arch. Sucha XXI (odpis dziewiętnastowieczny z rękopisu Bibl. Sztabu Generalnego w Petersburgu); WAP Kr., Arch. Sang. 20 (*Dyaryusz czyli dziennik czynności na sejmie sławnym zjednoczenia Polski z Litwą w Lublinie 1569 r.*); B. Kór. sygn. 528.

Przebieg obrad w sposób szczegółowy ale jasny przedstawił O. Halecki, *Dzieje unii jagiellońskiej*, t. II, Kraków 1920, s. 248 i nn.

⁵ Por. MRPS, t. V, vol. 1, nr 3775; vol. 2, s. 330, nr 9982, s. 232, nr 4086; s. 348, nr 10282. Z ważniejszych decyzji por.: vol. 2, s. 332, nr 10023: *Civitas Oswieczimensis iuri Theutonico Maidenburgensi incorporatur*,

Wielki dorobek tego sejmu, w znacznej części opublikowany w *Volumina Legum*⁶, podzielony tu został na dwie grupy aktów prawnych. Do pierwszej zaliczono akty prawne dotyczące inkorporacji i unii⁷, do drugiej — wszystkie pozostałe normy, uchwalane wcześniej bądź później od podstawowej decyzji o unii, z 1 lipca 1569 r. Uwzględniamy więc w niniejszym wydawnictwie:

I. *O Ziemi Podlaskiej. Przywilej przywrócenia Ziemi Podlaskiej do Korony Polskiej* (5 marca 1569 r.)⁸.

II. *O Ziemi Wołyńskiej. Przywilej przywrócenia Ziemi Wołyńskiej do Królestwa Polskiego* (26 maja 1569 r.)⁹.

III. *O Księstwie Kijowskim. Przywilej przywrócenia Księstwa Kijowskiego do Korony Polskiej* (5 czerwca 1569 r.)¹⁰.

IV. *O Księstwie Litewskim. Przywilej około uniej Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną, na walnym sejmie lubelskim od panów rad duchownych i świeckich i posłów ziemskich roku Pańskiego 1569 uchwalony* (1 lipca 1569 r.)¹¹.

V. *Porządek rady koronnej polskiej i litewskiej, jako już jednej Rzeczypospolitej, postanowiony przez Króla Jego Miłość i radę koronną w Lublinie na sejmie walnym spólnym roku Pańskiego 1569* (po 4 lipca 1569 r.)¹².

VI. *Zygmunt August król polski ustanawia porządek wedle którego marszałkowie koronni i litewscy zachowywać się mają* (19 lipca 1569 r.)¹³.

VII. *Potwierdzenie unii między narody polskimi i litewskimi na sejmie walnym lubelskim roku 1569 skończonej* (11 sierpnia 1569 r.)¹⁴.

VIII. *Incorporatio Ducatus Curlandiae et Semigaliae* (3 sierpnia 1569 r.)¹⁵.

IX. *Konstytucje sejmu koronnego lubelskiego obojga narodu uniowanego, polskiego i litewskiego, roku 1569* (11 sierpnia 1569 r.)¹⁶.

s. 334, nr 10050: *Libertas ab excipiendis Judaeis in oppidum Biecz civibus Biezensibus conceditur*; s. 335, nr 10069: *Libertas de non suscipiendis Judaeis in civitatem Krossno civibus Crossnensibus conceditur*.

⁶ VL, t. II, s. 745-778 i 806-807. Opublikowane tamże akty prawne opatrzone są przez nas poniżej numerami: I-V, VII-X.

⁷ Źródła te opublikowane zostały w wydawnictwie: *Akta unii Polski z Litwą 1385-1791*. Wyd. Stanisław Kutrzeba i Władysław Semkowicz, Kraków 1932. Do tego też wydawnictwa odsyłamy po szczegółowe informacje o wszystkich zachowanych oryginałach i kopiach, a także edycjach tych aktów prawnych.

⁸ *Akta unii Polski z Litwą*, nr 97, s. 196-207. Edycja nasza stanowi przedruk tego tekstu, z uwzględnieniem jego pisowni oraz odmianek, zawartych w VL, t. II, s. 745-752; stamtąd też zaczerpnięty został tytuł.

⁹ *Akta unii Polski z Litwą*, nr 136, s. 300-308. Edycja nasza stanowi przedruk tego tekstu z uwzględnieniem jego pisowni; tytuł jego zaczerpnęliśmy z VL, t. II, s. 752-758 i uwzględniamy występujące tamże odmianki tekstowe.

¹⁰ *Akta unii Polski z Litwą*, nr 138, s. 308-319. Edycja nasza pomija zawarty tamże tekst łaciński i przedrukowuje tekst polski zgodnie z jego pisownią, opatrując go tytułem występującym w VL, t. II, s. 759.

¹¹ *Akta unii Polski z Litwą* publikują pod nr 148 (s. 331-347) tekst pt.: *Panowie rady i posłowie ziemscy Korony Polskiej odnawiają unię z Wielkim Księstwem Litewskim*, oraz pod nr 149 (s. 348-3 62) paralelny tekst, pt.: *Panowie rady i posłowie ziemscy Wielkiego Księstwa Litewskiego odnawiają unię z Koroną Polską*. Przedrukujemy tu pierwszy z tych tekstów zgodnie z jego pisownią opatrując go tytułem występującym w VL, t. II, s. 766 i uwzględniając zawarte tam odmianki tekstowe.

¹² *Akta unii Polski z Litwą*, nr 152, s. 373-375, oraz VL, t. II, s. 777-778. Tytuł aktu zaczerpnęliśmy z VL.

¹³ *Akta unii Polski z Litwą* nr 155, s. 376-378. Akt ten nie został uwzględniony w VL.

¹⁴ *Akta unii Polski z Litwą*, nr 157, s. 380-381. Opieramy się na tej edycji, przyjmując jednak tytuł występujący w VL, t. II, s. 775 i uwzględniając odmianki tekstowe.

¹⁵ VL, t. II, s. 806-807.

¹⁶ VL, t. II, s. 779-796. Uwzględnione zostały ważniejsze odmianki zawarte w druku urzędowym Ossol. XVI. 4417 oraz w MK (t. 105, AGAD mkrf. 118, k. 330v-346).

X. *Uniwersal poborowy* (11 sierpnia 1569 r.)¹⁷.

XI. *Obligatio summarum infra scriptarum per Sacram Regiam Maiestatem militibus infranominatis* (25 czerwca 1569 r.)¹⁸.

XII. *Mandatum de moneta Czessinensi* (28 lipca 1569 r.)¹⁹.

XIII. *Litterae restium*:

A. *Primae restium litterae in Maiorem Poloniam more usitato extraditae* (23 kwietnia 1569 r.)²⁰.

B. *Restium primae litterae ad Voliniam* (23 kwietnia 1569 r.)²¹.

C. *Secundae restium litterae in Poloniam* (23 maja 1569 r.)²².

D. *Secundae restium litterae in Voliniam* (23 maja 1569 r.)²³.

¹⁷ VL, t. II, s. 796-805. Uwzględnione zostały ważniejsze odmianki zawarte w druku urzędowym Ossol. XVI. F. 4468, oraz w MK (t. 105, AGAD, mkrf. 118, k. 346-354v).

¹⁸ MK, t. 107, AGAD mkrf. 772, s. 158-165.

¹⁹ MK, t. 105, AGAD mkrf. 118, k. 298-298v.

²⁰ MK, t. 101, AGAD mkrf. 771, k. 421-421v.

²¹ MK, t. 105, AGAD mkrf. 118, k. 160v-161.

²² MK, t. 105, AGAD mkrf. 118, k. 161v.

²³ MK, t. 105, AGAD mkrf. 118, k. 162.